

Žurnalistler, ýazyjylar, alymlar nämüçin gözenegiň aňyrsynda?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Žurnalistler, ýazyjylar, alymlar nämüçin gözenegiň aňyrsynda?
ŽURNALISTLER, ÝAZYJYLAR, ALYMLAR NÄMÜÇIN GÖZENEGIŇ AŇYRSYNDА?

Efkan Sadykow (ýokardan çepdäki), Fazyl Gasymow (ýokardan sagdaky), Emin Saik Ibragimow (aşakdan çepdäki), Ali Asker Mämmetli (aşakdan sagdaky)

Siz Mihail Saakaşwiliniň «Sorosyň adamy, mahmal rewolýusioner» diýip aýyplanýandygyna seretmäň. Häkimiýet başynda oturan on ýylynda Saakaşwili ýurdunda demokratiýa, adam hukuklary we metbugat azatlygy düşunjeleriniň ornaşmagynda uly işleri bitirip ýetişdi. Haýsydyr bir ýurda demokratiýanyň gelmeginde

döwlet ýolbaşçysynyň tagallasynyň kesgitleýji rol oýnaýandygyny subut eden syýasatçy hökmünde taryha giren Mihail Saakaşwili 2013-nni ýylda partiýasynyň parlament saýlawlarynda ýeñilmeginden soň belli bir wagta çenli Günbatarda ýaşady. Ukrainiananyň Odessa oblastynyň gubernatorlygyna bellenen Saakaşwili bandalara we mafiýa garşıy görüşinde Kiýew hökümetinden ýeterlik goldaw almansoň, öz islegi bilen wezipesinden el çekip, Pýotr Poroşenkonyň özüne garşıy görüşipdi. Ukrainianadan deportasiýa edilenson prezidentlige talaşgär Wladimir Zelenskiň goldady we saýlawdan soň Ukraine girende hiç hili problemany başdan geçirmedi. 2021-nji ýylyň 1-nji oktyabrynda Türkiyäniň serhedindäki Batumiden ýurduna girende tussag astyna alynan Mihail Saakaşwili oturan türmesinden berýan beýanatlarynda «Gürjüstanyň Russiýanyň orbitasyna girendigini» nyctaýar.

Saakaşwili häkimiýetini saýlaw ýoly bilen soňlandyran rus tarapdary Bidzina Iwanişwili bir ýyla golaý häkimiýetde oturandan soň ýurdyny tutynyň aňyrsyndsn dolandyrmagà başlady. On bir ýyllyk bu periodyň kesgitleýji syýasy gahrymany-da Iwanişwiliniň özüdir. Ýurtdaky Günbatar täsirini azaltmak we hatda nullamak tutarygy hem-de Russiýanyň beleň bermegi bilen çykarylan «Daşary ýurtly jansyz kanuny» Gürjüstanyň Günbatar bilen gatnaşyklaryny dartgynlaşdyrdy, ABŞ-dan we ÝB-den yzlyyzyna sanksiýalar berildi. 26-nji oktyabrds parlament saýlawlaryna barýan ýolda oppozision partiýalar güýçlerini birleşdirmäge synanyşýanam bolsa, häkimiýet azatlyklaryň çägini barha gysýar. Hem diňe öz raýatlary üçinem däl, başga ýurtlylar üçinem. Munuň iň soňky mysallaryndan biri azerbaýjan raýaty žurnalist-ýazyjy Efkan Sadykowyň Tbilisi howa menzilinden çykmagyna goýlan päsgelçilik we Sadykowa mälim edilen «Bärden diňe Azerbaýjana gaýdyp bilersiň» kararydyr. Emma Sadykowly mysaldan ýedi ýyl öñ bolup geçen başga bir wakanyň üstünde durup geçmesek, Iwanişwiliniň Gürjüstanynda adam hukuklary boýunça emele gelen manzara doly düşünip bilmeris.

2017-nji ýylyň maý aýynda azaerbaýjanly derñeýji-žurnalist, ýazyjy Efkan Muhtarly Gürjüstanyň paýtagty Tbilisiden

gaçyrylyp, Azerbaýjana äkidildi. Gürjüstanda uly gopgun turzan bu waka boýunça beren beýanatynda şol wagtyň prezidenti Georgiý Margwelaşwili bu gaçyrylma ýurdunyň «garaşsyzlygynw we howpsuzlygyna garşıy düýpli howp» hasaplapdy. Adam hukuklary boýunça halkara guramalar Muhtarlyny syýasy tussag yylan eden bolsa, Baku sudy ony «serhetden geçende döwlet işgäriniň kellesine urup, agyr şikes ýetirmekde» aýyplap, alty ýyl azatlykdan mahrum etdi. Günbatar ýurtlarynyň basyşy netijesinde Efkan Muhtarly türmeden çykarylyp, göni howa menziline getirilipdi we Germaniýa äkidilipdi. Ýagny Iwanişwiliniň Gürjüstany žurnalistiň bir ýurtdan başga bir ýurda alnyp gaçylmagynyň öñünü alyp bilmändi we aljagam bolmandy. Bu ýagdaýy Azerbaýhanyň «SOCAR» Döwlet Nebit kompaniyasynyň Gürjüstandaky güýji we täsiri bilen baglanychdyrypdylar.

Şu günler başga bir ýagdaý Efkan Sadykow atly başga bir azerbaýjan žurnalisti bilen baglansykyly bolup geçdi. Azerbaýjanda iki gezek syýasy tussag bolan Efkan Sadykow birnäçe aý öñ gelen Gürjüstanyndan çymak maksady bilen geçen hepde aýaly we iki çagasy bilen Tbilisi howa menziline gitdi. Emma oña ol ýerde «aýalynyň we çagalarynyň islän ýurtlaryna gitmäge rugsatlarynyň bardygyna garamazdan özüniň diňe Azerbaýjana dolanyp biljekdigi» habar berlipdir. Bu geñsi karar boýunça Gürjüstanyň İçeri işler ministrligine arz eden Sadykowy 3-nji awgustda tussag astyna alyp, suda äkidipdirler. Sud žurnalist-ýazyhy Efkan Sadykowa häzirlikçe öñünü alyş çäresi hökmünde iki aýlyk tussag jezasyny berenem bolsa, Sadykowyň Azerbaýjana berlip-berilmeyegini bilýän ýok. Ýedi ýyl öñ Efkan Muhtarly Azerbaýjana alnyp gaçylanda, Gürjüstanyň prezidenti žurnalistiň aýaly bilen duşuşyp, oña raýatlyk teklip edenem bolsa, Leýla hanym bu teklipden yüz öwrüpdi. Göreliň, hany, bu gezek Efkan Sadykowy Azerbaýjana berensoň gürji hökümeti onuň aýalyna we çagalaryna näme teklip ederkä? Emma Gürjüstanda adam hukuklary boýunça ýagdaýlaryň barha agyrlaşmagy azerbaýjanly žurnalistiň maşgalasynyň bu gezek perişan ýagdaýda galjagynyň gaýgysy alada goýyar. Belki-de, meniň getirjek mysallarym örän agyr bolmagy mümkün,

emma diňe žurnalistler däl, alymlardyr intelligensiýanyň ähli wekilleri üçin «gorkunç» hasaplap boljak prosesler bolup geçýär. Mysal bermeli bolsa, 2023-nji ýylyň awgust aýynda Azerbaýjanyň talaby bilen Stambulda gyssagly tussag astyna alnyp, Bakuwa ugradylan ykdysatçt Fazyl Gasymowyň başyna gelenleri görkezip bileris.

«London School of Economics»-iň mugallymy professor Gubad Ibadogly 2023-nji ýylyň iýul aýynda Bakuda «galp pul çykarmakda» aýyplanyp tussag astyna alynandan soň Azerbaýjanyň howpsuzlyk gullugynyň gyssagly talaby bilen Türkiye doktor Fazyl Gasymowy tizden-tiz Bakuwa ugradypdy. Tussag edilen Gasymowdan professor Ibadoglynyň garşysyna görkezme bermegi talap edilipdir we daşaryk syzan maglumata görä, Gasymow prokuraturanyň talap eden şol görkezmesini beripdir. Ýurduň Baş prokurory Kamran Aliýew, ine, Gasymowyň şol beren görkezmesine salgylanyp, «Gubad Ibadoglynyň garşysyna bildirilen ähli aýyplamalar subut edildi» diýip, hukuk taryhyň iň geňsi beýanatlarynyň birini beripdi. Üstünfrn dokuz aýa golaý wagt geçenden soň el bilen ýazan beýanatyny aklawjysy arkaly köpcüligiň dykgatyna ýetiren Fazyl Gasymow düşündirişde berlen görkezmelere polisiýanyň agyr basylary we gynamalary astynda gol çekendigini aýtdy. («Kellämi hajathananyň bokly deşigine sokup ýarym sagatlap saklayárdylar»). Halkara ylym-bilim jemgyýetiniň çagyryşlaryndan soň professor Gubad Ibadogly şertleýin boşadyldy (aýagyna gandal dakylan ýagdaýda, daşary ýurda çykmak gadagan edilen, derňew häzirem dowam edýär), türmede saklanýan Fazyl Gasymow elli dört günden bări ölüm açlygynda otır.

Agasynyň aýdyşyndan, Gasymow «Bärden meniň diňe ölim çykaýmasa. Kakamyň mazarynyň ýanyndan maňa-da ýer taýynlaň» diýip haýış edipdir. Fasyl Gasymowyň eli bilen ýazan beýanatyny okanyňda isleseň-islemeseň kellände şu sorag peýda bolýar: Eýsem howpsuzlyk güýcleri Stambulda oturan Fazyl Gasymowyň düşündirişi şol duran ýerinde alyp, Bakuwa iberip bilmezmidiler? Onuň haýdan-haý Bakuwa ugradylmagy talabyna nämüçin şobada oňyn jogap berildi? Onuň adynyň öňünden gelýän

alymlyk derejesi barka, Baku haýsy ýüz öwrüp bolmajak teklipleri berdikä, eýsem Türkýäniň ony Azerbaýjana bermekden başga alajy galmandyr? Azerbaýjan Fazyl Gasymowy professor Gubad Ibadoglynyň garşysyna görkezme bermegi talap edipdir. Gasymow düşündirişini agyr gynamalaryň astynda berendigini aýdandan soňam we elli dört gün bәri açlyk protestinde oturandygyny bilip durka-da, Türkýäniň mundan näme gazanan peýdasy bolduka?

Şeýle ýagdaý 2014-nji ýylда žurnalist-ýazyjy Rauf Mirkadyrow bilenem bolup geçipdi. Baku Mirkadyrowy är-aýal olan iki adam hukuklary boýunça aktiwistiň garşysyna görkezme berdirmek üçin Ankaradan talap edipdi. Metbugat karty we wagtlaýyn ýaşamaga olan rugsatnamasy ýatyrylan Mirkadyrowa bir hepdәniň içinde Türkýeden çykmagyň gerekdigi aýdyldy. Üç günden soň ol aýaly we bir ýaşamadyk gyzjagazy bilen awtobusda Gürjüstana barýan ýolda awtobusy saklan türk howpsuzlyk güýçleri žurnalist-ýazyjyny awtobusdan düşürip, «Esenboga» howa menziline äkitdiler we ol ýerdenem uçar bilen Bakuwa iberdiler. İki ýyllap Howpsuzlyk ministrliginiň podwalynda saklanam Mirkadyrow är-aýal adam hukuklaryny goraýjylaryň garşysyna görkezme bermekden yüz öwrüpdir. Bialaç galan sud Mirkadyrowy boşatmaly boldy. Ol şobada BMG-ne yüz tutup, syýasy gaçybatalgaçy statusy bilen Sweýsariýa ýerleşdi. Ýogsam bolmasa, ol Türkýäni janyndan eý gören sylagly žurnalistleriň biridi. Ol bu ýerde özünüň doganlyk türk halkyna peýdaly boljakdygyna birjigem şübhe bildirenokdy. Türk halky-da öz gezeginde ony bagryna basyp garşylamalydy...

Şu ýagdaýa seretseňizläň, Hudaýyň hakyna: Garward we Massaçusets uniwersitetlerini tamamlan nebit hünärmeni Ramin Isaýew çeken zähmetiniň hakyny talap edendigi üçin türmede otyr. Stambul uniwersitetiniň hukuk fakultetini tapawutlanan bahalar bilen gutaran we mediýa hukuklary boýunça aktiwist Ali Asker Mämmetli türmede. Ankara uniwersitetiniň hukuk fakultetini tamammal žurnalist-ýazyjy Ewez Zeýnally türmede, diplomatlyk işinden meýletin çykan Emin Shaik Ibragimow türmede. Tejribeli ykdysady kommentator Hafız Babaly türmede. Ýigrimä golaý ýaş žurnalist türmede.

Sosial mediýada paýlaşan pikirleri üçin ysmaz keselli ýaş ýigit türmede.

Beýle gorkunç üýtgeşmeleri we bolýan zatlary ýazmak hakykatdanam demligimi daraltdy. Nokat goýdum.

Mayis ALIZADE.

Sişenbe, 06.08.2024 ý. Publisistika